

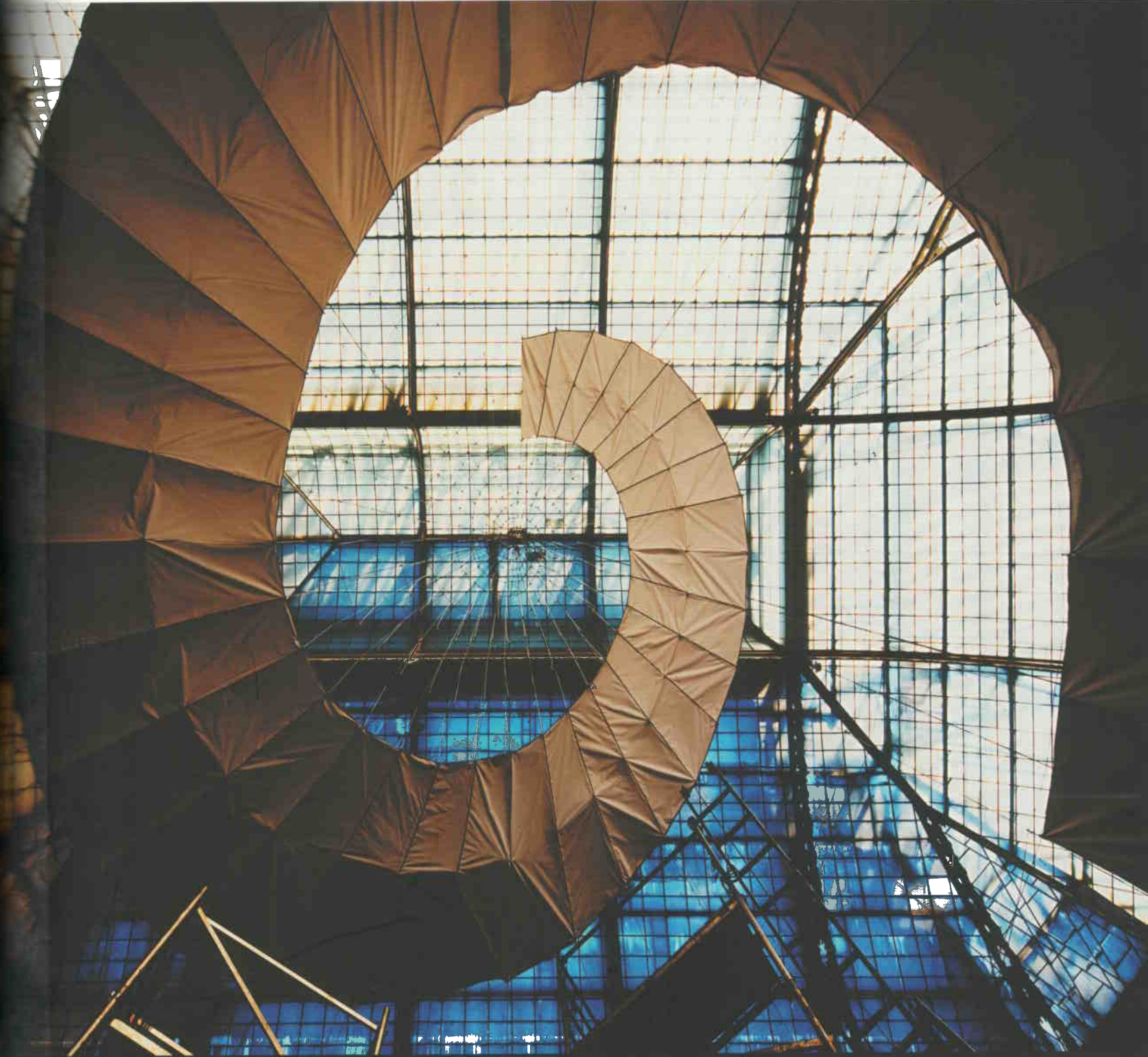
magyar építőművészet

HUNGARIAN ARCHITECTURE

A Magyar Építőművészek Szövetségének kulturális folyóirata - 1903-tól

2009 | 3

Újpalotai római katolikus templom – KRUPPA GÁBOR • B-BRAUN irodaház – VARGA TAMÁS • Családi ház – KALMÁR LÁSZLÓ, NAGY GÁBOR • Royal Club Hotel,
Visegrád – MASZNYIK CSABA • Tipográfus háza, Berlin – C. FISCHER INNENARCHITEKTEN • Tetőtér ráépítés, Garibaldi utca – OLBERT KRISZTIÁN, PESCHKA
ALFRÉD, PLÁJER JÁNOS • Termas Geometricas, Chile – GERMÁN DEL SOL • Hotel Palazzo Zichy – SZMETANA KRISTÓF • PETER ZUMTHOR interjú

Hagyomány-idézet

ÉPÍTÉS / ARCHITECT: **Kruppa Gábor**
 SZÖVEG / TEXT: **Vukoszávlyev Zorán PhD**
 FOTÓ/FOTOS: **Bujnovszky Tamás**

Budapest észak-keleti részén, az 1970-es évek elején mintalakótelep jött létre. Az újpalotai toronyházak és sávházak ölelésében a szükséges közintézmények elkészülte után az igazán közösségformáló templom megépítésére majd négy évtizedet kellett várni.

A főváros külső kerületeinek arculatát dominánsan jellemző lakótelepek nagyvonalú telepítési rajzolatát egy vágyott nagyváros léptékében komponálták. A vizionált fejlesztések komplex végigvitele elmaradt, ami torzulásokat eredményezett, s ezzel a beépítés széle látható határvonalat képez „eredeti” és „beillesztett” struktúra között. Szerencsés adottságúak azok a helyzetek, ahol a sávházak közé telepített közintézmények léptékváltásukkal lebontják a sokemeletes tömbök tömegeinek érzékelhető nyomasztó hatását. Az átvezetést vizuális értelemben az ellenkező irányból is értelmezhetjük, mert a csatlakozó, raszteres rendbe szorított kiskertes beépítések esztétikai sokszínűségét ugyancsak felfogja e közintézményi sáv.

A családi házas övezet és a panel lakótelep határán álló határponti helyzet különleges téri szituációját az újpalotai római katolikus templom tervezője értéké formálta. A telek településszerkezeti helyzete adottság volt: az önkormányzat úgy járult hozzá az építkezéshez, hogy a területet 99 évre az egyházközség használatába adta.¹ Kruppa egyszerre teremtett monumentális kompozíciót és emberközeli léptéket: a templomtér karakteres, magasan metszett

arányú elemét horizontális, egyszintes tömeggel kapcsolta össze. Az L-alakú beépítés út felőli feltárulása alapján alkotott kép az épületegyüttes körüljárásával gazdagodik, hiszen a sávházak övezte park felől érzékelhető hasonló kompozíció térszín-süllyesztéssel bővül. Az egy szinttel lentebb található udvar a közösségi funkciók igényes téri elhelyezését adja. A tágas köztér nagyobb közönséget vonzó események méltó kerete lehet, ugyanakkor az alsó szintre elhelyezett funkciók meghitt szabadtéri dimenziójaként is jól működhet. Az intenzív használat szándéka a többirányú levezetésekben is látszik: a parksáv közintézményei felé és a lakótelep irányába is lépcsősorral biztosít kapcsolatot, de a közösségi funkciókat a főbejárat fedett átjárója felől is csak az udvarra leérkezve lehet használni.² A nagyvonalú megoldással az utca térszínén csak a klasszikus funkciók maradnak: a templom és a plébánia.

Kruppa mesterien bánik a belső téri igények tömeg-kompozíciójával. Az alacsony hajlásszögű tető négyzetes keresztmetszetű templomhajót fed. A liturgikus főteret³ déli irányba alacsonyra helyezett lapostetővel fedett mellékhajóval bővíti – ez kisebb istentiszteleti alkalmakkor kápolnaként funkcionálhat. Az oldaltér fizikai leválasztása nem történik meg, a funkcionális differenciáltságot a belmagasság mellett a fénykezelés jelenti: míg a főhajó megvilágításában a hatalmas déli üvegfelület dominál, addig a kápolnatér felülvilágítók által személyesebb térrel rendelkezik. A kápolna templomhajóhoz képest alacsonyabb tömegét kelet felől a toronytest magas tömege zárja, a bejáratnál pedig azonos belmagassággal tágas előcsarnok jön létre.⁴ A differenciált tömegképzés lehetőséget ad a templomtér tömegének karakteres megfogalmazására, és a mellékterek valójában a használat szempontjából főbejáratként kezelt átjárón túli lelkészias horizontális tömegéhez kapcsolódhatnak. Így a templom tömege kompakt formaként jelenik meg az épület-

The Roman Catholic Church in Újpalota

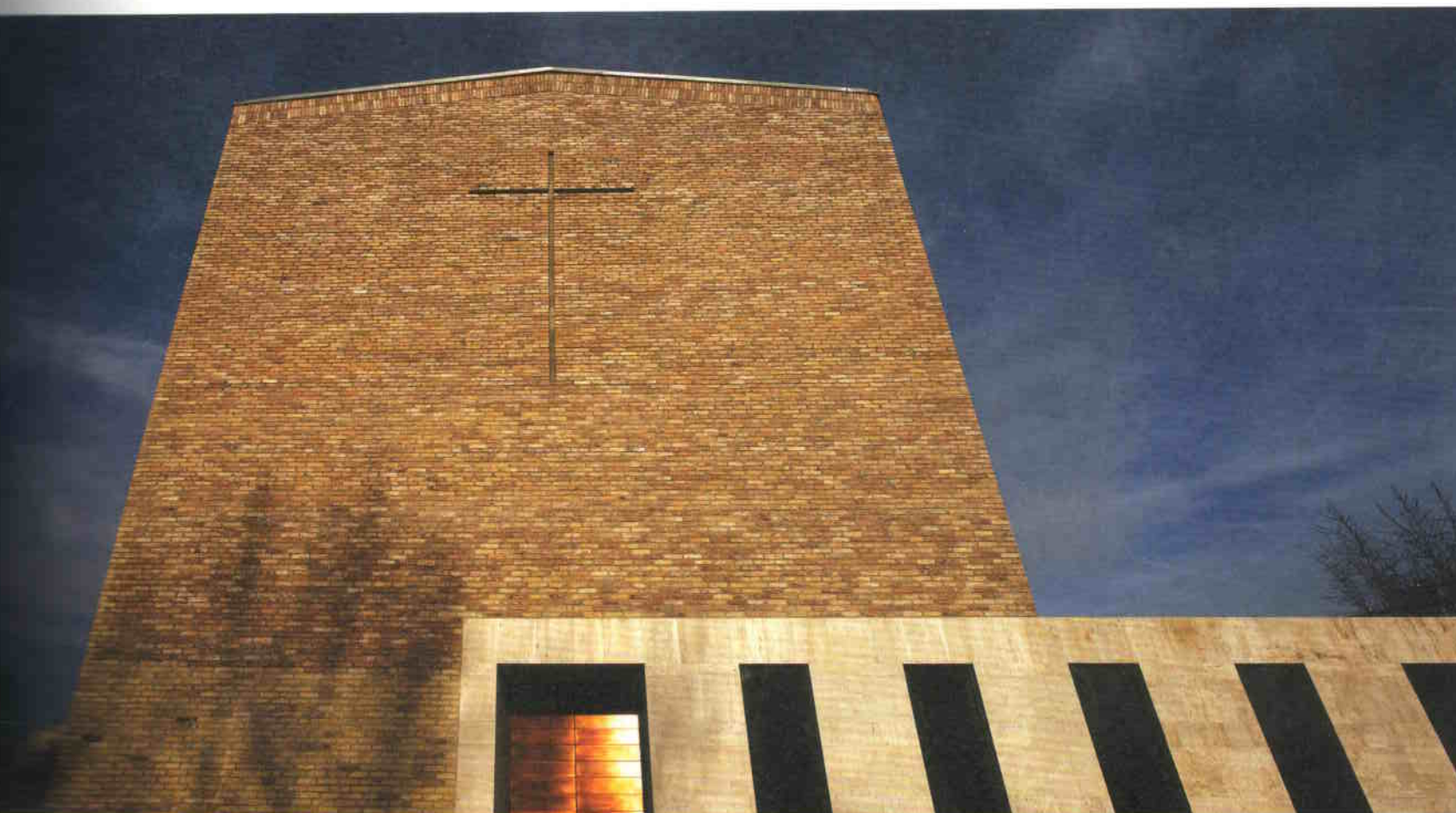
The townscape of the outer districts of the capital is predominantly defined by the generous tracery of their typical developments, the housing estates composed with the scales and proportions of a desired city. The improvements envisioned were cancelled or were realized as incomplete ones resulting in distortions: this is why the edge of the development functions as a visible borderline in between the „original” and the „inserted” structures. Situations in which public institutions built amongst fillet houses quash the perceptible depressing impact of multi-storey blocks with their change of scales have lucky potentials. (...) The church in Kruppa's interpretation evokes the transformation of the sacredness of 20th-century Catholicism taking place for a century – with direct references and spiritual-intellectual quotations. Such an example is the composition of the liturgical space of the interior of the church: the reference to the retable altar on the eastern end-wall (today still with the lack of the altarpiece), the tabernacle-like design of the Eucharist kept on the axis on this „altar for celebrating a mass with the back”, the altar table interpreted like a mobilia in the middle of the sanctum elevated with stairs, the baptismal font located at the western entrance. (...) It is not (merely) the historical respect of traditions, but also the evocation of the liturgical and spiritual movement of renewal launched in the mid-20th century at the dawn of the new millennium. It comes easy to relate the design of the tower to Árkay's church in Városmajor. And, like a summary, it is easy to declare that the utilization of brick is a trademark of contemporary „post-organic” church-builders.

együttesben, ugyanakkor a lesüllyesztett belső udvart két oldalról csak kétszintes térfalak határolják.

Az összetett alaprajzi rendszert kimért építészeti architektúra kommunikálja. A tömegben megjelenő funkcionális differenciáltság a homlokzati nyíláskezelésben is visszaköszön. A templom hatalmas déli üvegfalára északon magas keskeny ablakok nyugodt ritmusa válaszol. E vertikális arányú megnyitások a templom funkcionális egységét körbekísérik, a fő megközelítést biztosító átjárónál besűrűsödnek és az udvarnál árkáddá válnak. A plébánia nyílásosztása szándékoltan szabadabban kezelt, a többihez képest kissé modoros. Az anyaghasználat e kiegyensúlyozottságot támasztja alá. Csak a legszükségesebb részekben alkalmaz Kruppa süttöi mészkövet (padlóburkolatok, templom-podest a felvezető lépcsőkkel, körben a lábazatok), és ott használja nagyobb felületen, ahol kiemel: a nyugati kapu átjáróig futó keretelésénél és a toronytest alapjának valamint harangnyílásának hangsúlyozásánál. Az épület megjelenését meghatározó bontott téglá anyag a monumentális nyílás-architektúrával erős, tömör, monolitikus hatást eredményez, melynek kétségtelenül legbátrabb vállalása a keleti végfal.⁵ A fuvallatszerű kőrelief érzelmekkel telített elhelyezése még inkább ráirányítja a figyelmet e homlokzat hagyománytisztelőre.

Hagyományról beszélünk, mely nem történelmi síkokon, hanem tágabb templomépítészeti tradíciókon értelmezhető. Kruppa templomfelfogása a 20. századi katolicizmus szakralitásának évszázados átalakulási folyamatát idézi – közvetlen utalásokkal és szellemi vonatkozásokkal. Ilyen idézet a templombelső liturgikus terének kompozíciója: a retable-oltárra való utalás a keleti végfalon (ma még az oltárkép hiányával), az oltáriszentség-tartó tabernákulum szerű kiképzése a tengelyben tartva e „háttal miséző oltáron”, a lépcsőkkel elemelt szentélytér közepén álló mobília szerűen megfogalmazott oltárasztal,⁶ a keresztelőkút nyugati bejáratnál történő elhelyezése. És bizony ilyen utalás a torony nélküli épülettömeg gondolata, mely véglegesen nem kíván küzdelembe bocsátkozni a kimagasló „jel” iránti igénnyel, de érezhetően elválasztva campanile konstrukciót helyez fel a legfontosabb tömegbeli pontra.

Nem (pusztán) történelmi hagyománytisztelő ez, hanem a 20. század derekán indult liturgikus és szellemi megújulási mozgalom ezred eleji idézete.

Könnyű a toronyképzést Városmajor Árkay-templomához utalni. Egyszerű summázva kijelenteni, hogy a téglahasználat ma „posztorganikus” templomépitők védjegye.⁷ Vitakoznék Wesselényi-Garay Andor megállapításaival, mely e templomot kortárs építészetünk „prekortárs” tendenciájába osztja.⁸ Kortárs e templom akkor is, ha Dom Hans van der Laan vaalsi kolostortemplomának bejárati átriumterét idézik a magas falpillérek és az árnyékukban felfutó lépcső; ha Rudolf Schwarz düreni Szent Anna templomát idézi a főhajó-oldalhajó viszonyrendszere és az anyaghasználat (ott kő, itt téglá) monolitikussága; ha Schwarz aacheni St. Fronleichnam templomát idézi a templomterek aránya és a homlokzatok tiszta kompozíciója; ha Rimanóczyra utalunk a liturgikus terek hierarchikuságában – mert mindez a '30-as évektől az '50-es évekig terjedő időszak mérföldkönek számító alkotásai a „kortárs” templomépítészetben (jelzem, a Vatikánum előtt). E sorba illik az újpalotai templom is, mely így hagyomány-idézet, téglarchitektúrájával és fehérre festett belső felületeivel együtt, melyek nem a protestáns hagyomány átíratái, hanem egy lelki világ hitképének megfelelő, „díszetlen” tér ma is érvényes „szakramentumai”. A reduktív tömegforma, a magasztos arányok, az érzelmes külső anyaghasználat, a puritán belső, a fagerendás mennyezet egyszerűsége, a szinte megérintható felülvilágítók, az oltártér sejtelmes oldalfénye és a gondosan tervezett bútorzat – mind-mind a „közjóra irányuló cselekedet” méltó, kontemplatív terét alkotják meg.

Jegyzetek

- 1 Sajátos e provizórikusság-felvetés egy templomépület létrejötte kapcsán.
- 2 Az épület tehát következetesen kommunikál környezetével, minden felől beenged, gondosan kezelt kültereivel átjárhatóvá válik.
- 3 A következetes keletelés dogmájától a helyszinrajzi telepítés eltér, hiszen a meglévő beépítés és a szabályozás logikus továbbvitele következményeként az oltártér valójában észak-kelet felé néz.
- 4 Az üvegfalal leválasztott térrész a gyermekes családok tartózkodását is megoldja a liturgia zavartalan követésének lehetőségével. A tervezett használat szerint az előcsarnok napközben megközelíthető lehetne, így a csendes imádságok és oltárszentség-tisztelet elegáns terévé fog válni.
- 5 Még messzebb mehetett volna a puritánság ezen felvállalásában Kruppa, ha az északi faltest is nyílás nélkül maradt volna.
- 6 Mely nem oltárkö, hanem a II. Vatikáni Zsinat szellemében történő átalakításokkor szokásos „szembemiséző oltár”-nak, a meghagyott régi oltárhoz képest jelentősen más anyaghasználatlal létrehozott, könnyed, térbe állított elem.
- 7 Lásd a templommal kapcsolatban megjelent tanulmányt: Wesselényi-Garay Andor: *Három kontextus*, in: Alaprajz. 2009/3, pp.18-23.
- 8 Tisztemmel mély tisztelettel az áldozatos munka iránt, mellyel a debreceni MODEM-ben létrehozta A mindenség modellje kiállítást, az ezredforduló második magyarországi kortárs templomépítészeti szemléjét. (Lásd: Szakrális terek építésze az ezredfordulón, BME, 2005. március, a kiállítást megnyitotta Dr. Keresztes Szilárd.) A debreceni kiállítás fantasztikus eredménye, hogy oly rendszerezést és szenttelen bemutatást adja az építészeti alkotás-hierarchiában legmagasabbban jegyzett épülettípusnak, melyet csak széles építészeti látókörrel és magabiztos, kiérlelt értéksemleleten nyugvó ítélettel rendelkező kurátor tehet csak meg. A koncepcióval kapcsolatban lásd: Wesselényi-Garay Andor: *A mindenség modellje – Kortárs templomépítészeti kiállítás Debrecenben*, in: Alaprajz. 2009/3, pp.4-6.